

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.32782/39221511>

Корецький О. П.,

адвокат, кандидат юридичних наук
<https://orcid.org/0000-0002-2182-1436>

ДИЛЕМА ПРАВ ЛЮДИНИ: НОРМАЛІЗАЦІЯ ТА ДЕНОРМАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В РІЗНИХ ПРАВОВИХ КОНТЕКСТАХ

THE HUMAN RIGHTS DILEMMA: NORMALIZATION AND DENORMALIZATION OF HUMAN RIGHTS IN DIFFERENT LEGAL CONTEXTS

У статті детально розглядається еволюція прав людини у зв'язку з різними правовими теоріями. В сучасному світі спостерігається тенденція, що прихильники природного права, позитивісти, релятивісти та універсалісти досліджують розуміння прав людини відповідно до особливостей тієї чи іншої правової школи і не завжди готові дійти компромісного твердження.

Констатовано, що проблеми відповідності нормам, що розвиваються, ускладнюються там, де деякі держави пов'язують свою невідповідність зі своїм впливом і авторитетом у світовій політиці. Дослідження розкриває недоліки такого відносного підходу до дотримання законів прав людини. Виокремлено функції та значення природного права та правового позитивізму для прав людини. Закцентовано увагу на тому, що концепція природного права є дуже важливою для дискурсу прав людини, навіть якщо вона може мати свої обмеження, оскільки тема природного права розглядається як головна основа прав людини в нашому сучасному секулярному і плюралістичному суспільстві. Цей постулат стає гарантією свободи і основою для етичних суджень, пов'язаних з реальністю і цілісністю. Визначено, що в свою чергу юридичний позитивізм, що походить від інституціоналізованої влади або конкретного суспільного договору, укладеного між лідерами та їх підлеглими, є соціально сконструйованим і синонімом позитивних норм, що вироблені законодавцем. Позаяк, універсалізм відноситься в більш широкій перспективі до будь-якої концепції або доктрини, яка в цілому застосовується до всіх людей і до всіх обставини і в будь-яких ситуаціях. Визначено, що прихильники релятивізму вважали, що концепція універсальних прав людини не повинна застосовуватися до суспільств, які наголошують на загальному благу суспільства в цілому, і що слід заохочувати форму колективних прав людини, яка є вищою за права індивіда, вважаючи на існуючу потребу в універсальних правах, що випливають із природних законів, щоб керувати людьми в їхній діяльності. В ході дослідження акцент зроблено на наративах природного права та юридичного позитивізму, проаналізовано функції та значення обох джерел для правозахисного дискурсу, акцентована увага на важливості універсалізму у світлі права прав людини.

Ключові слова: права людини, свободи людини, природне право, позитивне право.

The article examines in detail the evolution of human rights in relation to various legal theories. In the modern world, there is a tendency that supporters of natural law, positivists, relativists and universalists explore the understanding of human rights in accordance with the characteristics of a particular legal school and are not always ready to reach a compromise statement.

It is stated that the problems of compliance with developing norms are complicated where some states associate their inconsistency with their influence and authority in world politics. The study reveals the shortcomings of this relative approach to the observance of human rights laws. The functions and significance of natural law and legal positivism for human rights are highlighted.

Attention is focused on the fact that the concept of natural law is very important for the discourse of human rights, even if it may have its limitations, since the topic of natural law is considered as the main basis of human rights in our modern secular and pluralistic society. This postulate becomes a guarantee of freedom and the basis for ethical judgments related to reality and integrity.

It is determined that, in turn, legal positivism, originating from institutionalized power or a specific social contract concluded between leaders and their subordinates, is socially constructed and synonymous with positive norms devel-

oped by the legislator. For universalism refers in a broader perspective to any concept or doctrine that generally applies to all people and to all circumstances and in all situations.

It is determined that the proponents of relativism believed that the concept of universal human rights should not be applied to societies that emphasize the common good of society as a whole, and that a form of collective human rights that is higher than the rights of the individual should be encouraged, considering the existing need for universal rights derived from natural laws to guide people in their activities. In the course of the study, the emphasis is placed on the narratives of natural law and legal positivism, the functions and significance of both sources for human rights discourse are analyzed, and attention is focused on the importance of universalism in the light of human rights law.

Key words: *human rights, human freedoms, natural law, positive law.*

Постановка проблеми. Права людини – це свободи, встановлені звичаєм або міжнародною угодою, які нав'язують стандарти поведінки всім націям. Джерела сучасного права прав людини склалися зі звичаїв і теорій, які встановлювали права особистості по відношенню до держави. Ці права були виражені в юридичних термінах в таких документах, як Білль про права 1688 року, Декларація незалежності США 1776 року і Французька декларація прав людини і громадянина, додана до Конституції Франції в 1791 році. Деякі конкретні права людини включають право на особисту свободу та належну правову процедуру, яка включає, але не обмежується свободою думки, вираження поглядів, релігії. Такі права, як свобода від дискримінації за ознакою раси, релігії, віку, мови та статі, також виражені в юридичних термінах і, як правило, гарантуються та визначаються міжнародними конвенціями, договорами та організаціями.

Загальна декларація прав людини закріплює універсальні права, які однаково поширюються на всіх людей, незалежно від того, до якого географічного розташування, штату, раси чи культури вони належать [1]. Однак в академічних колах існують різні суперечки між вченими, які відстоюють природне право від позитивізму і універсалізму до релятивізму.

Ми маємо на меті дослідити ці погляди у світлі природних для позитивізму та універсальних для релятивізму наративів. Спочатку акцент зроблено на наративах природного права та юридичного позитивізму, проаналізовано функції та значення обох джерел для правозахисного дискурсу, акцентована увага на важливості універсалізму у світлі права прав людини.

Виклад основного матеріалу. Наративи природного права та правового позитивізму в розвитку прав людини. Природне право у філософії – це система права або справед-

ливості, яка вважається загальною для всіх людей і походить від природи, а не від норм суспільства чи позитивного права. Теоретики природного права, такі як Платон, Арістотель і святий Тома Аквінський, стверджували, що закон є справедливим і законним лише тоді, коли він сприяє загальному благу, і підкреслювали, що такий закон займає позицію, що джерелом божественного закону є Бог. Такої ж думки дотримувався Аквінський і далі стверджував, що людський закон легітимний лише тоді, коли він узгоджується з божественним законом і сприяє загальному щастю [3, с. 57].

Крім того, він дотримувався думки, що всі закони повинні бути спрямовані на загальне благополуччя людей. Він стверджує, що нехтування Божим законом або загальним щастям у формуванні закону робить його несправедливим [3, с. 59]. Аквінський стверджує, що несправедливий закон взагалі не є легітимним законом і його не потрібно виконувати. Арістотель і Платон погоджуються, що поняття права і справедливості впливають з божественних законів і практичного розуму, які керують діями, спрямованими на рух до вищого блага [3, с. 58]. Крім того, Аквінський підкреслював, що особа або особи, які створюють закон, повинні перебувати під опікою суспільства і бути прийнятними для більшості людей [3, с. 59].

Позитивне право характеризується як право, яке застосовується в певний час, у певному місці, що складається зі писаного (основоположного) права та прецедентного права в тій мірі, в якій воно є обов'язковим. Прихильники юридичного позитивізму, такі як Джереми Бентам, Г. Л. А. Харт, Томас Гоббс і Джон Остін, вважають, що право є людською конструкцією, і вони вважають, що в багатьох випадках закон дає розумно визначені вказівки своїм суб'єктам і суддям, принаймні в судах першої

інстанції [2, с. 109]. Вони дотримувалися думки, що закон є легітимним, якщо він був прийнятий через належні канали кимось, хто має на це повноваження, незалежно від змісту цього закону, щоб джерело закону було легітимним, воно повинно виходити з джерела влади. Гоббс знаходить серединний шлях у питанні джерела права і стверджує, що індивід підпорядковує себе суверену, який може створювати і забезпечувати виконання законів відповідно до суспільного договору з народом [2, с. 109].

Томас Гоббс стверджував, що такий закон отримує свою легітимність від суспільного договору між народом, яким керують, і його сувереном. Він вважає, що політичні зобов'язання повинні бути обмежені, і стверджував, що коли життя громадян загрожує небезпека, вони мають право не підкорятися цьому закону або уряду [2, с. 129]. Типовим обґрунтуванням ідеології Гоббса є численні повстання, що відбувалися по всьому світу, насамперед Арабська весна 2011 року, яка зародилася в Тунісі та інших арабських державах. Функції та значення природного права та правового позитивізму для прав людини. Концепція природного права є дуже важливою для дискурсу прав людини, навіть якщо вона може мати свої обмеження. Тема природного права розглядається як головна основа прав людини в нашому сучасному секулярному і плюралістичному суспільстві. Цей закон стає гарантією свободи і основою для етичних суджень, пов'язаних з реальністю і цілісністю поза рукотворними законами.

Папа Бенедикт наголошував, що будь-яка юридична методологія, чи то на місцевому, чи на міжнародному рівні, в кінцевому підсумку повинна черпати свою легітимність з її вкорінення в природному праві, в етичному посланні, вписаному в реальну людську істоту. Це, на його думку, усуне всі види нелюдського поводження, що виникають внаслідок побудови несправедливих законів у наших суспільствах [5]. Декларація незалежності США 1776 р. і французька Декларація прав людини і громадянина під критичною оцінкою, отримали своє джерело з природного права.

Юридичний позитивізм, що походить від влади інституціоналізованої або конкретного суспільного договору, укладеного між видат-

ними лідерами та їхніми підлеглими, пов'язує підданих страхом, силою чи розумом. Він є соціально сконструйованим і синонімом позитивних норм, вироблених законодавцем і розглядається в багатьох випадках як загальне право або прецедентне право. Франкенберг, наприклад, стверджував, що після того, як наративи про права людини перейшли від натуралізму до позитивізму, вони стали мати спільні властивості сучасної міфології, замінивши давній секуляризм оновленою авторитарною перспективою [4].

Але принципи працюють не так... Принцип констатує причину, яка аргументує в одному напрямку, але не вимагає конкретного рішення [6, с. 138]. Тобто, після того, як легітимні джерела створили легітимні та справедливі закони, має бути причина, чому люди змушені їх дотримуватися або підкорятися. Позитивісти дотримуються думки, що людина та її оточення еволюціонують, і ця еволюція іноді виходить за рамки природного закону, і тому необхідно прийняти закони, які контролюють їхню діяльність, щоб запобігти зловживанню свободою інших.

Еволюція соціально-політичних норм, але неактивні закони, особливо в Африці, продовжують без зайвих слів сприяти величезній нестабільності в галузі прав людини та здійсненні правосуддя. Намагаючись відповісти на виклики африканського середовища, люди зараз це роблять, і надають іншого значення існуючим соціальним, політичним та економічним правам. Таким чином, позитивістський погляд є важливим для дискурсу про права людини та для захисту прав усіх людей у їхньому природному середовищі.

Наративи універсалізму та релятивізму щодо прав людини. Універсалізм відноситься в більш широкій перспективі до будь-якої концепції або доктрини, яка в цілому застосовується до всіх людей і до всіх речей в усі часи, обставини і в будь-яких ситуаціях. Теорія використовується для вимірювання якості, приписуваної сутності, чие існування є послідовним у всьому Всесвіті, а її контекстуальне значення може бути сприйнято як істинне у всіх можливих ситуаціях, не створюючи розбіжностей. Первісний міф про рівний суверенітет та універсалізм у Європі діяв під час раннього

європейського колоніалізму та експансії, через Римське папство та християнську Європу, які мали своє юридичне та політичне походження в середні віки.

До I століття Римська імперія принаймні теоретично ототожнювалася зі світом, римський народ – з «людським родом», а римське право – з «універсальним законом для всього людства». Будь-хто поза імперією за визначенням був «варваром» і «меншим за людину» [7, с. 1500]. А уявлення про одночасну сингулярність та ексклюзивність ще більше посилювалися християнським наполяганням на унікальності як істини Євангелій, так і Церкви як джерела інтерпретаційного авторитету [5]. Ця прохідність лягла в основу експлуатації Європи в нехристиянському світі, експорту релігії та використання гуманістичної теології як універсального інструменту для захисту та просування людства всупереч обставинам світу і нового світового порядку Римсько-християнської імперії. Цей міф зробив величезний внесок у правову нормалізацію, оскільки певні міфічні норми сприймалися як універсальні та обов'язкові для його послідовників, а ті, хто не дотримувався, наприклад, римського права, вважалися варварами.

Поняття релятивізму кидає ряд викликів правам людини, і Слік, наприклад, дотримується думки, що релятивізм – це просто філософська позиція, згідно з якою всі точки зору однаково обґрунтовані, і що вся істина є відносною для індивіда [9]. Це означає, що всі моральні позиції, всі релігійні системи, всі види мистецтва, всі політичні рухи і т.д. є істинами, які стосуються індивіда. І ця філософська ідеологія підпадає під цілі групи точок зору, які поділяються на когнітивний релятивізм (істина), морально-етичний релятивізм (вся мораль) і ситуативний релятивізм (етика добра і зла), що залежать від ситуації.

Аргумент на користь культурного релятивізму припускає, що права людини не є універсальними поняттями, а фактично є регіональними залежно від норм кожного суспільства. Прихильники релятивізму вважали, що концепція універсальних прав людини не повинна застосовуватися до суспільств, які наголошують на загальному благу суспільства в цілому, і що слід заохочувати форму колективних прав людини, яка є вищою за права індивіда [8, с. 191]. Напри-

клад, реакція Сполучених Штатів на деякі права людини закликає до суворих процедур для виконання всіх положень загальної декларації прав людини. Якщо ні, то багато країн рано чи пізно можуть виступити проти Декларації прав людини, оскільки деякі версії технічно теоретично і політично згубні.

Релятивізм чи універсалізм – дилема, що розв'язується. Дебати про універсальність прав людини або теоретичне протиставлення культури та прав (релятивізм) є дуже важливими в дискурсі про права людини. Римо-католицька церква, особливо за часів Івана Павла II та Папи Бенедикта XVI, визначила релятивізм як одну з найважливіших проблем для віри та моралі сьогодні. Вони також стверджують, що релятивізм є запереченням здатності людського розуму та розуму прийти до істини [5]. Отже, існує потреба в універсальних правах, що впливають із природних законів, таких як Загальна декларація прав людини, щоб керувати людьми в їхній діяльності.

Професор Хомський, професор лінгвістики з Массачусетського технологічного інституту, вважає, що, «оскільки деякі азійські та африканські країни виступають за культурний релятивізм у сфері прав людини та критикують їх окремо, дискусія на Заході є спотвореною. Він стверджує, що Сполучені Штати, будучи релятивістами, дозволяють вважати лише певні права правами людини, і категорично відкидає дві третини Загальної декларації. Загальна декларація, що складається з трьох частин: громадянські та політичні права; соціально-економічні права і культурні права змусили Сполучені Штати рішуче відкинути останні два розділи» [10]. Ці дії Сполучених Штатів продовжують створювати технічний розрив у правах людини між західним світом і рештою світу з непередбачуваними наслідками, які ще належить обговорити.

Висновки. Прихильники природного права, юридичні позитивісти, універсалісти і релятивісти висловлювали різні погляди на зміст і застосування законів, які повинні регулювати права, навіть якщо всі вони прагнуть благополуччя людей.

Натуралісти, наприклад, тепер просуваються до оновленого розуміння природного права, прав і обов'язків, а також до мови, яка більше

відповідає сучасному суспільству. Позитивісти і натуралісти відповідають спробам осмислити щось спільне для людства, якісь цінності або норми, які є дійсними в усі часи, для всіх людей, незалежно від чиєїсь культури, релігії чи правової системи. Універсалісти з їх принципом соціального забезпечення дотримуються думки, що, наприклад, соціальні послуги повинні бути доступними для всіх за правами і не обмежуватися індивідуальною платоспроможністю, а фінансуватися за рахунок загальних внесків за рахунок податків, ставок і виплат на національне страхування.

Наші сьгоднішні зусилля щодо справедливості, миру, захисту навколишнього середовища та людської гідності виявляться марними, хоча за нашими прагненнями стоять

добрі наміри, якщо вони не ґрунтуються на фундаменті, який виходить за рамки політичного консенсусу, будуть безглуздими, особливо з огляду на азіатсько-африканське тлумачення прав людини у зв'язку з культурними переконаннями. Релятивістські підходи Сполучених Штатів, наприклад, становлять загрозу дискурсу про права людини, і що ймовірно, дуже скоро країни Азії та Африки відмовляться від певних протоколів і конвенцій, якщо універсальні права людини стануть різноманітними у своєму тлумаченні та відносно політики та влади націй. Питання про те, чи всі ми маємо однакове право на наші права людини без будь-яких форм дискримінації, які є взаємопов'язаними, взаємозалежними та неподільними, ще належить дослідити далі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. F. Gunter "Human Rights and the Belief in Just World". Oxford University Press. 2013. 231 p.
2. Hobbes, Thomas. "Levinthian." The Great Legal Philosophers. Ed. Clarence Morris. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1971. P. 109–133.
3. Aquinas, Thomas, St.. "Summa Theologica." The Great Legal Philosophers. Ed. Clarence Morris. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1971. P. 57–79.
4. Green, Leslie, "Legal Positivism" in the Stanford Encyclopedia of Philosophy <http://plato.stanford.edu/entries/legal-positivism/>
5. Benedict XVI, Address of His Holiness Benedict XVI to the Participants in the International Congress on Natural Moral Law, Monday, 12 February 2007.
6. Dworkin, Ronald M., Law's Empire. Cambridge: Harvard University Press, 1986. 138 p.
7. Anthony Pagden, Lords of All the World: Ideologies of Empire in Spain, Britain and France, p.1500-1800 (New Haven: Yale University Press, 1995).
8. James Muldoon, ed., he Expansion of Europe: he First Phase (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1977), P. 191–92.
9. Matt Slick views on Relativism is available at: <http://carm.org/what-relativism>
10. World Youth Day News August August 21, 2005 available at: www.nationalcatholicreporter.org